

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

26-27 листопада

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШІНСЬКОГО»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

26-27 листопада 2020 року

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2020

назви станів людини, пов'язані з емоціями та почуттями, далеко не всіма мовознавцями відносяться до емоційної лексики.

Коло дієслів, фразеологізмів і словосполучень різних типів, які входять до тематичної групи почуттів та емоцій в романі "Циклон", досить широке - 102 одиниці. Вони об'єднуються в 26 синонімічних рядів, окремі з них включають досить велику кількість синонімів. Характерно те, що синонімів на позначення негативних емоційних станів набагато більше, ніж тих, що позначають позитивні емоційні стани. Це зумовлено тим, що в своєму романі Олесь Гончар розкриває перед читачем сурову правду війни, показує глобальну трагедію народу.

Висновки. Роман Олеся Гончара "Циклон" повниться величезною кількістю емоцій та почуттів: позитивних, негативних та нейтральних. Велику роль у позначенні цих емоцій та почуттів відіграють синоніми. Не є випадковим те, що синонімів на позначення негативних емоцій більше, ніж на позначення позитивних. Олесь Гончар відобразив у своєму романі другу світову війну, тому в його творі багато жорстоких, жахливих сцен. Оскільки його герої перебувають в умовах війни, кожен день бачать смерть, нелюдські муки, то й негативні почуття переважають у них над позитивними. Позитивні почуття вживаються автором, в основному, при описанні мирного життя.

Отже нами з'ясовано, що письменник прагнув якнайточніше і найповніше передати те чи інше почуття, емоцію, надати мовленню героїв потрібного емоційного забарвлення, стилістичної виразності, прагнув знайти саме те слово, яке б відповідало мовній ситуації, передавало почуття персонажа, індивідуалізувало б і типізувало його.

Література

1. Бубленик Л. В. Про один із типів семантичних співвідношень у дієслівній синонімії. Мовознавство. 1981. № 5. С.9-16. 2. Васильев Л. М. Проблема лексического значения и вопросы синонимии. Лексическая синонимия. Москва: Наука, 1967. С.19-25. 3. Нечитайло О. І. Синоніми як засіб розкриття значення слова. Мовознавство. 1980. №6. С.82-86. 4. Русаківський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. Київ, 1988. 5. Словник синонімів української мови: В 2 т. Київ: Наук.думка, 1999 – 2000.

Мирослава Мельник,

*к.філол.н., доц. кафедри української філології і
методики навчання фахових дисциплін
Університету Ушинського*

Тетяна Бажанюк,

*здобувач вищої освіти 2 року навчання
за другим (магістерським) рівнем
філологічного факультету
Університету Ушинського*

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ БЕЗСПОЛУЧНИКОВИХ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ІДІОСТИЛІ ЛІНИ КОСТЕНКО (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «РІЧКА ГЕРАКЛІТА»)

*Статтю присвячено актуальному питанню дослідження структурних особливостей
безсполучникових порівняльних конструкцій в ідіостилі Ліни Костенко. На основі*

проаналізованої збірки «Річка Геракліта» віднайдено, проаналізовано й розподілено за відповідними групами вусі безсполучникові порівняння.

Ключові слова: порівняння, порівняльні конструкції, безсполучниковий зв'язок, Ліна Костенко, збірка «Річка Геракліта».

The article is devoted to the topical issue of research of structural features of unconnected comparative constructions in Lina Kostenko's idiostyle. Based on the analyzed collection «River of Heraclitus», all unrelated comparisons were found, analyzed and distributed among the respective groups.

Keywords: comparisons, comparative constructions, unconnected connection, Lina Kostenko, collection «River of Heraclitus».

Вибір теми та **актуальність** статті зумовлені незмінним інтересом лінгвістів до порівняння, історія дослідження якого нараховує більше двох тисяч років. Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених аналізу категорії порівняння, проблема залишається невирішеною, оскільки на кожному етапі наукового пізнання з'являються нові аспекти її розгляду.

В україністиці здійснено ряд вагомих наукових досліджень, присвячених проблемі порівняння. Маємо ґрунтовну монографію І. К. Кучеренка, у якій запропоновано логіко-граматичну модель порівняння, наукові статті І. П. Чередниченка, Д. Х. Баранника, Р. О. Христіанінової, М. Я. Плющ, розділи чи фрагменти розділів у курсах сучасної української літературної мови тощо. У русистиці категорії порівняння присвячено монографічні праці М. І. Черемисіної, В. М. Огольцева, Н. А. Широкової; досліджено також синтаксичні моделі порівняння (О. Г. Руднев, К. І. Ходова, М. Ф. Палевська, М. І. Черемісіна), розглянуто порівняння як стилістичний засіб (В. В. Образцова, М. І. Плющ-Високопоясна). Різні аспекти порівнянь в українській мові стали предметом дисертаційних досліджень Г. Я. Довженко [2], Л. В. Голоюх [1], М. С. Заборної [3], Н. П. Шаповалової [11], Л. В. Прокопчук [7], С. М. Рошко [9], Л. І. М'яснянкіної, А. П. Романченко [8], П. А. Морозова [6], Ю. А. Маковецької-Гудзь [5], причому дослідження проводились переважно або виключно на матеріалі художньої літератури. Однак невивченого, нез'ясованого у проблематиці компаративних конструкцій залишається поки що значно більше, ніж з'ясованого.

Мета статті: спираючись передусім на уважне вивчення порівнянь в ідіостилі Ліни Костенко, виокремити саме безсполучникові порівняльні конструкції, класифікувати їх та проаналізувати у структурному аспекті.

У порівняльних конструкціях виокремлюють два види зв'язку між компонентами: **сполучниковий** (порівняння зі сполучниками: **як, мов, немов, немовби, ніби, нібито** і под.) та **безсполучниковий**.

У складі **безсполучникових** порівнянь виділяються такі підгрупи або види:

а) одним з найбільш поширених порівнянь безсполучникового типу є порівняння, виражене формою орудного відмінка іменника (так званим орудним порівняльним);

б) порівняння, виражені прислівниковою структурою з **по-**, складають другий тип безсполучникових порівнянь;

в) досить поширений у мові тип безсполучникових порівнянь, які виступають у сполученні з дієслівною зв'язкою, вираженою допоміжним дієсловом **бути** або іншим;

г) прикладкові порівняння.

Проаналізувавши порівняльні конструкції у збірці «Річка Геракліта» Ліни Костенко, було нараховано 23 порівняння із безсполучниковим зв'язком, це становить 21,5% від усієї кількості порівнянь (всього 107 порівняльних конструкцій).

Порівняння, виражені формою орудного відмінка. У поезіях Л. Костенко найчастіше зустрічаємо такий вид або підгрупу порівняльних конструкцій, як орудний порівняльний. Це група порівнянь, виражених орудним відмінком іменника у складі іменного складеного присудка.

Орудний порівняльний завжди стоїть при дієсловах, що позначають стан, рух. Найбільш поширеними є дієслова стану, руху, дієслова психічного стану.

У Ліни Костенко орудний порівняльний становить частину іменного складеного присудка, оскільки саме дієслово послабленої семантики.

Серед безсполучникових порівняльних конструкцій виявлено 9 порівняльних конструкцій, що виражені орудним відмінком іменника. Залежно від того, яке місце орудного порівняльного у складі іменного складеного присудка, виділяють такі моделі:

1. Дієслово + Орудний відмінок: «Сьогодні осінь **похлинулась димом**» [4, 75]; «Грім **бурмоче мовою** страшною» [4, 227]; «**Пашить вогнем** на м'ясоному щаблі» [4, 35]; «Осінні яблука, що сумно **пахнуть льохом**» [4, 47].

У таких порівняльних конструкціях поетеса порівнює природні явища та предмети з тим словом, яке має подібну якість, властивість, уяву. Наприклад, «грим бурмоче мовою страшною», тут авторка бере за порівняння спосіб дії. Коли людина бурмоче щось, вона вимовляє це незрозуміло, інколи з певним емоційним навантаженням. У зазначеному прикладі Ліна Костенко має на увазі шум, який утворюється в природі під час грому: грізний, страшний, голосний.

2. Орудний відмінок + дієслово: «Сосновим **потом** пахнепряно» [4, 34]; «**Цвяхами** колеться стерня» [4, 36]; «Ліловим **чадом** туманіє без» [4, 75].

У порівнянні «цвяхами колеться стерня» порівняльні частинки мають спільні властивості – гострий, колючий цвях, така ж і стерня. Вони вражають людське тіло, здатні його поранити, так і тут: стерня не просто легенько вколе, а болісно поранить.

3. Орудний відмінок відділяється від дієслова: «І **зливками** розтопленого сонця **Лежать** цитрини, груші й виноград» [4, 35]; «І **привидом** князівни Либеді – / Над річкою **встає** туман» [4, 42]. Слід зазначити, що така модель є найменшою за чисельністю.

Усі іменники мають значення предметності. Під предметністю об'єднуються різні лексичні значення, але всі вони сприймаються як назви предметів. Це можуть бути назви конкретних предметів (істот, рослин, тварин, явищ природи) та абстрактних понять. Загалом всі іменники поділяються на ті, що сприймаються органами чуття, і такі, що абстрагують. Конкретні – це реально існуючі в об'єктивному світі предмети, про існування яких ми дізнаємося за

допомогою органів чуття. Абстрактні – назви різних узагальнень, що не можемо спробувати за допомогою органів чуття.

Серед порівняльних конструкцій наявні іменники з абстрактним значенням, без яких неможливо уявити поезію Л. Костенко: **чад** («Ліловим **чадом** туманіє без») [4, 148].

Таким чином, ми виявили та описали порівняльні конструкції, виражені орудним відмінком іменника, що є характерними для поезії Ліни Костенко. З'ясували, що у віршах є різні за значенням лексико-семантичні групи іменників з перевагою, на нашу думку, абстрактних понять (виходячи із контексту творів).

У реченнях такі порівняння виконують різні функції: бувають і головними (частина складеного іменного присудка), і другорядними (обставинами способу дії) членами речення.

Порівняльно-уподібнювальні прислівники з по- у збірці «Річка Геракліта». Важлива роль порівняння в мисленні людини, її пізнавальній діяльності, відтворенні картин світу, змалюванні образів, тому Л. Костенко в аналізованих нами поезіях послуговується найрізноманітнішими конструкціями порівняльної семантики. Водночас на тлі різноманітних мовних явищ порівняння виділяється не тільки широким застосуванням, а й різноманітністю структури, граматичних значень, специфікою реалізації компаративного змісту.

Серед адвербіальних лексем чітко вирізняється розряд уподібнювальних прислівників, які становлять проміжний тип між якісно-означальними та прислівниками способу дії. Порівняльно-уподібнювальні прислівники мають загальне значення «так або подібно чи відповідно до того, як може діяти предмет чи особа, назва якого чи якої співвідноситься з основою прислівника» [10, 31].

Тим не менше поетеса дуже рідко послуговується прислівниками з префіксом **по-** і суфіксами **-ому**, **-ему**, **-и**. Усі ці типи порівняльно-уподібнювальних прислівників мають спільне в семантиці, одне загальне значення – «так, як хтось (щось); як годиться комусь». Порівняльно-уподібнювальні прислівники займенникового походження, які утворюють кількісно обмежену групу; їм властиве найбільш загальне значення, вони ніколи не виступають як ознаки назв, суб'єкта, об'єкта, якості, а виконують у мові, як і займенники, лише порівняльно-вказівну функцію, отже, мають значення узагальнено-вказівне.

Із достатньо великої кількості відібраних поезій зустрічаються лише два подібних прислівника **по-своєму**, а точніше стара форма **по-свому** (із значенням «як властиво особі (особам): як робить, діє особа чи особи») та **по-птичому** (відзоонімний прислівник, який утворюється від присвійно-відносного прикметника, що у свою чергу походить від назв іменників – тварин), наприклад: «А тим часом старе море / Вже **по-свому** хазяйнує» [4, 149]; «Неслась галопа по дорозі / **По-птичому** неслась туди» [4, 14]; «І вже **по-птичому** повадку / Телята підняли хвости» [4, 121].

Порівняння у складі іменного складеного присудка. Службові слова, які в складнопідрядних реченнях виступають як підрядні сполучники (**що**, **мов**, **наче**, **як** та ін.), в простому реченні виконують роль модальних часток. Не завжди слова **мов**, **немов**, **як**, **що**, **наче**, коли виступають у складі речення, є

показниками порівняння, разом з тим вони не завжди є сполучниками. Такі слова з модальним значенням вживаються і в складному реченні. Але ці слова у складному реченні спочатку стояли після сполучника **що**, разом з ним утворювали групи **що мов, що немов, що наче**, де власне сполучником є **що**, а перелічені слова – модальними частками. Після втрати сполучника **що**, вказані слова, перейнявши деякі його властивості, не перейшли повністю у сполучники: вони зберегли і модальне значення.

У порівняльних конструкціях слова **що, як, мов** та ін., крім порівняння, мають і модальне значення. З синтаксичної точки зору такі порівняльні конструкції є простими реченнями з складеним присудком, у якому іменна частина виражена іменником. Наприклад, у Ліни Костенко: «Лев дивиться на осінь. Вона жовта / Вона – **як він, і жовта, і руда**» [4, 43].

«Порівняльною ознакою тут виступає кольорова палітра: колір сонця та спілості пшениці, життя: «Убоге поле, ми з тобою Креси, Десь наше зерно – **гори золоті**» [4, 38].

У реченні з відсутньою зв'язкою слова **мов, немов, наче, як** та ін. не змінюють свого значення.

Модально-порівняльні частки не є засобом сполучення понять, виражених присудком чи підметом у простому реченні.

Засоби вираження модальності використовується у таких випадках:

- 1) коли той, хто говорить, намагається видати якусь свою думку чи дію за ймовірну, в чому хоче переконати і співрозмовника;
- 2) коли людина об'єктивно через якусь причину не може встановити істини, вона виражає певні передбачення, припущення як можливі;
- 3) коли в людини створюється враження, що перед нею картина чи явище, колись уже бачені, пережиті, однак ствердити категорично у неї немає підстав.

У поезіях Л. Костенко ми виявили такі порівняльні конструкції із модально-порівняльними частками: «Верба – **мов чорний покруч ікебан**» [4, 67]; «Все блищить, і люди **як нові**» [4, 192].

У цій порівняльній конструкції поетеса зробила акцент на блиску не зовнішньому, а внутрішньому, коли людина мислить по-новому, в правильному спрямуванні. У ній немає хибних думок. Нове життя, нові емоції, нова діяльність, все нове: «Шляхи – **як рокіт на бандурі**» [4, 200]; «Земля – **як панцир черепах**, / Лежить, не змита і грозою» [4, 201]. Тут порівняння має значення міцності матеріалу, його невід'ємності від її носія (панциря) та непорушності самої землі.

Усього було виявлено 6 порівняльних конструкцій, що виступають у сполученні з дієслівною зв'язкою та без неї.

Прикладкові порівняння. Прикладкові порівняння є одним з видів безсполучникових порівняльних конструкцій. У цьому пункті розглянемо і порівняння, що виступають як відокремлена прикладка. Усього в збірці «Річка Геракліта» було нараховано 12 прикладкових порівнянь.

Прикладка – це різновид означення. Вона виражається іменником і, як правило, стоїть у тому ж відмінку, що й означуване слово. Крім того, що

прикладка виражає ознаку предмета, вона ще й дає йому нову назву. Ця назва може бути видовою і метафоричною.

У поезії Л. Костенко зустрічаємо такі прикладкові порівняння, які вказують на якісну характеристику особи: «Кошлатий **вітер-голодранець** / В полях розхристує туман» [4, 34]. Голодранець – тобто той, що не має нічого при собі. У даному порівнянні вітер порівнюється з голодранцем, що розхристує, розганяє туман, переносить його в інші простори, змінює його місцезнаходження: «Дрижать скелети дерев'яні **іноплемянників-дерев**» [4, 34].

Відтінок метафоричності мають такі порівняння: «хвилею-милою» [4, 209]. Також є велика група прикладкових порівнянь, які вказують на інші ознаки: «ніч-**чарівниця**» [4, 193] (ознака загадковості, магичності ночі, її краса та неприступність); «**ріки-сльози**» [4, 304] (безкінечність сліз, їх протяжність та довготривалість); «**гори-хвилі**» [4, 169] (порівнюється висота обох предметів, їх розміри та особливості розташування).

У ролі прикладок й означуваних слів виступають назви предметів чи явищ (**хвиля, ніч, ріка, гори**) та ін.

Ми дійшли висновку, що в ролі порівнянь-прикладок Ліна Костенко використовує ті слова, які називають явища, предмети, осіб, стани природи, пори року тощо. Ці слова мають спільні ознаки, характеристики для порівнянь.

Проаналізувавши поезії на матеріалі збірки «Річка Геракліта», ми встановили, що переважають порівняльні конструкції із сполучниковим зв'язком – 84 порівняння, набагато менше порівнянь із безсполучниковим зв'язком – 23 (всього було проаналізовано 107 порівняльних конструкцій).

Отже, серед безсполучникових порівняльних конструкцій виявлено 9 порівняльних конструкцій, що виражені орудним відмінком іменника; 2 порівняння, що виражені порівняльно-уподібнювальним прислівником з по-; 12 – прикладкові порівняння; також виявлено 6 порівняльних конструкцій, що виступають у сполученні з дієслівною зв'язкою та без неї.

Література

1. Голоух Л. В. Порівняння як структурно-стилістичний компонент художнього тексту : автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 1996. 19 с. 2. Довженко А. Я. Сравнительные конструкции в художественных произведениях М. М. Коцюбинського : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 1969. 19 с. 3. Заборна М. С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 1997. 18 с. 4. Костенко Л. В. Річка Геракліта. К. : Либідь, 2011. 336 с. 5. Маковецька-Гудзь Ю. А. Семантико-граматичні моделі художніх порівнянь (на матеріалі української поетичної мови 70 – 90-х років ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 2010. 6. Морозов П. А. Структура, семантика та функції порівнянь в художньому тексті (на матеріалі літературних творів В. Шукшина) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1993. 16 с. 7. Прокопчук Л. В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2000. 197 с. 8. Романченко А. П. Прагмалінгвістичні параметри функціонально-семантичного поля компаративності в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2009. 16 с. 9. Рошко С. М. Формально-граматична та функціонально-семантична структура порівняльних синтаксем і підрядних речень у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 2001. 21 с. 10. Уздиган І. М. Прислівники на –ому, (-ему), -и в українській мові. Українська мова і література в школі. 1975. № 10. С. 31 – 40. 11. Шаповалова Н. П. Функціонально-семантичний статус порівняльних

конструкцій у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Дніпропетровськ, 1998. 16 с.

Євгенія Никитюк,
здобувач вищої освіти 2 року
навчання за другим (магістерським)
рівнем
факультету іноземних мов
Університету Ушинського

Науковий керівник: к.пед.наук, доц. О. М. Трубціна

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено дослідженню формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови і визначено як складний, поступовий, неперервний процес активної теоретичної й практичної діяльності студентів, спрямованої на здобування соціокультурних знань, стійкої мотивації до соціокультурної діяльності.

Ключові слова: майбутні вчителі іноземної мови; соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови; компоненти, критерії, показники, рівні соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови.

The article deals with the formation of sociocultural competence of future foreign language teachers and is defined as a complex, gradual, continuous process of active theoretical and practical activity of students aimed at acquiring sociocultural knowledge, stable motivation for sociocultural activity.

Key words: future foreign language teachers socio-cultural competence of future foreign language teachers; components, criteria, indicators, levels of sociocultural competence of future foreign language teachers.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Підготовка, професійна діяльність, неперервність освіти педагога визначається як одержання компетентнісно-орієнтованих знань, засвоєння цінностей і загалом соціалізація. Обов'язок перманентної діяльності вчителя у соціумі спричиняє проектність завдань формування компетентностей: врахування ролі освіти у соціальній мобільності, професійна діяльність в умовах полікультурної ліберальної демократії в школі, врахування проблеми толерантності культур та ін. [2]. Тому важливим є формування у майбутнього вчителя соціокультурної компетентності.

Аналіз наукових досліджень. Проблемі формування професійної, загальнокультурної, міжкультурної та соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови розглядаються у дисертаційних роботах українських дослідників (І. Закір'янової, І. Кушнір, Т. Несвірської, С. Шехавцової та ін.); особливості формування мовної особистості досліджувалися вченими Г. Богіним, Є. Боринштейном, Н. Гальсковим, І. Зимньою, Ю. Карауловим; механізми володіння відповідною культурою під час вивчення іноземної мови вивчали В. Красних, Ю. Пасов, В. Сафонов, О. Селіванова, С. Тер-Мінасова, Г. Томахін та ін. Науковими працями охоплено